

A Theoretical Sketch of Masoud Pezzekian's Foreign Policy Perspective

Hamid Ahmadinejad Corresponding Author, Assistant Professor, Department of Political Science and International Relations, Faculty of Literature and Humanities, Lorestan University, Khorramabad, Iran. Email: ahmadinejad.h@lu.ac.ir

Sajad Gheytasi PhD Student in International Relations, Islamic Azad University, Science and Research Branch, Tehran, Iran. Email: gheytasisajad@gmail.com

Tajeddin Salehian PhD in International Relations and Lecturer, Faculty of Literature and Humanities, University of Ilam, Ilam, Iran. Email: salehiyant@yahoo.com

Article Info

Article Type:

Reserch Article

Keywords:

Foreign policy,
Masoud Pezzekian,
Interactionism,
Lacqueaux and Mouffe
discourse.

ABSTRACT

In the four decades since the Islamic Revolution, with the coming to power of different governments, Iran's foreign policy has always witnessed fundamental changes in approach, tools, and goals. The first basis of these changes, which can be interpreted as a "change from" or a "change in" in relation to the transformation that has occurred in foreign policy, is the president, who carries the new discourse. Accordingly, it seems that the coming to power of Masoud Pezzekian, in conjunction with these permanent changes, includes fundamental developments in Iranian foreign policy. Therefore, the present study addresses the question: How can the perspective of Masoud Pezzekian's discursive system in foreign policy be formulated? Within the framework of Laclau and Mouffe's theory and based on the method of directional qualitative content analysis (Pezzekian's positions and speeches during the election period), the hypothesis is examined that Pezzekian's discourse, based on the central signifier of "opportunistic interaction," gives meaning to other floating elements such as de-escalation, East/West simultaneity, the rule of the game based on common interests, and the pursuit of justice. These signifiers and elements will make the foreign policy of the Pezizian government not absolutely black and white but rather gray in nature, meaning that if Iran's desires, ideals, and goals are respected, the "opposite other" will be considered an activist for interaction.

Cite this Article: Ahmadinejad, H. , Gheytasi, S. and Salehian, T. (2025). Theoretical Perspective on the Foreign Policy of Masoud Pezeshkian. *International Relations Researches*, 14(4), 89-112. doi: 10.22034/irr.2025.469366.2570

© Author(s)

Publisher: Iranian Association of International Studies

DOI: 10.22034/irr.2025.469366.2570

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

ترسیمی نظری از چشم‌انداز سیاست خارجی مسعود پزشکیان

حمید احمدی نژاد نویسنده مسئول، استادیار گروه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه لرستان، خرم آباد، ایران. رایانامه: ahmadinejad.h@lu.ac.ir

سجاد قیطاسی دانشجوی دکتری روابط بین‌الملل، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران. رایانامه: gheyttasisajad@gmail.com

تاج‌الدین صالحیان دکترای روابط بین‌الملل و مدرس دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه ایلام، ایلام، ایران. رایانامه: salehiyant@yahoo.com

درباره مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی کلیدواژه‌ها: سیاست خارجی، مسعود پزشکیان، تعامل‌گرایی، گفتمان لاکلا و موفه. تاریخچه مقاله تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۶/۳۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۰/۲۵	در چهار دهه پس از انقلاب اسلامی با روی کار آمدن دولت‌های متفاوت سیاست خارجی ایران همواره شاهد تغییراتی اساسی در رویکرد، ابزارها و اهداف بوده است. پایه نخستین این تغییرات را که می‌توان به نسبت تحول روی داده در سیاست خارجی «تغییر از» یا «تغییر در» تفسیر کرد، رئیس‌جمهور حامل گفتمان نو است. بر همین اساس به نظر می‌رسد روی کار آمدن مسعود پزشکیان در پیوست با این تغییرات دائمی دربردارنده تحولاتی اساسی در سیاست خارجی ایران باشد. لذا پژوهش حاضر بدین سؤال می‌پردازد که: چشم‌انداز منظومه گفتمانی مسعود پزشکیان در سیاست خارجی را چگونه می‌توان صورت‌بندی کرد؟ در چارچوب نظریه لاکلا و موفه و مبتنی بر روش تحلیل محتوای کیفی جهت‌دار (مواضع و سخنان پزشکیان در دوران انتخابات) این فرضیه مورد بررسی قرار می‌گیرد که گفتمان پزشکیان براساس دال مرکزی «تعامل فرصت‌گرا»، به عناصر شناور دیگر مانند تنش‌زدایی، همزمانی شرق/غرب‌گرایی، قاعده بازی براساس منافع مشترک و عدالت‌طلبی معنا می‌بخشد. این دال و عناصر باعث خواهد شد تا سیاست خارجی دولت پزشکیان به طور مطلق سیاه و سفید نبوده بلکه بیشتر ماهیت خاکستری داشته باشد، بدین معنا که در صورت احترام به خواسته‌ها، آرمان‌ها و اهداف ایران، «دیگری مقابل» کنشگری برای تعامل تصور خواهد شد.

استناد به این مقاله: احمدی نژاد، حمید، قیطاسی، سجاد و صالحیان، تاج‌الدین. (۱۴۰۳). ترسیمی نظری از چشم‌انداز سیاست خارجی مسعود پزشکیان. پژوهش‌های روابط بین‌الملل، ۱۴(۴)، ۸۹-۱۱۲. doi: 10.22034/irr.2025.469366.2570

© نویسنده(گان)

ناشر: انجمن ایرانی روابط بین‌الملل

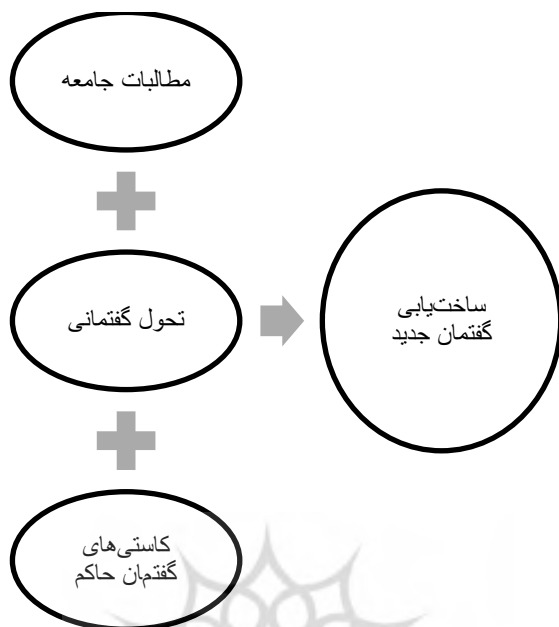

سیاست خارجی به عنوان آوردگاه تأمین منافع و اهداف ملی هر بازیگر نظام بین‌الملل در ارتباط با سایر کنشگران این عرصه، متأثر از عوامل متعددی دچار تغییر و تحول می‌شود. این تغییرات به تناسب عوامل موجد تغییر، گاهی چنان است که کل سیاست خارجی را دگرگون می‌کند و گاهی نیز باعث تغییر در تاکتیک‌های اجرایی آن می‌شود. در تقریباً چهار دهه پس از انقلاب اسلامی، تغییر در سیاست خارجی را می‌توان از نوع تغییر دوم یعنی تحولات تاکتیکی دانست. به عبارتی در ایران پس از انقلاب اسلامی، منطق کلان هویت‌بخش، اهداف و آرمان‌های برآمده از این هویت و نیز رسالت‌های نقشی برآمده از انقلاب، سیاست خارجی را در یک پارادایم مشخص تعریف می‌کند، اما این امر به معنای ثبات و یکپارچگی بدون تغییر آن نبوده است. لذا سیاست خارجی با روی کار آمدن هر دولتی در ایران، با حفظ اصول شاهد «تغییر در» یعنی تغییر تاکتیکی و محتوایی بوده است. از مهمترین دلایل این تغییر تاثیرگذاری گفتمان به قدرت رسیده و نیز افراد حامل این گفتمان می‌باشد. در همین ارتباط قطعاً به قدرت رسیدن مسعود پزشکیان به عنوان نهمین رئیس‌جمهور ایران در پیوست با تغییرات دائمی چهل ساله، تحول در سیاست خارجی را رقم خواهد زد. استخراج مفاهیم مندرج در دیدگاه‌ها و ایده‌های پزشکیان و انطباق این ایده‌ها با یک چارچوب نظری از آنجا که نظریه خود قابلیت پیش‌بینی‌کنندگی دارد، می‌تواند گامی مؤثر در شناسایی خطوط کلی سیاست خارجی دولت او باشد، به خصوص که او رئیس کلی سیاست خارجی خود را در برخی مواضع و یادداشت‌هایی ارائه کرده است. البته باید توجه کرد که پزشکیان گرچه سوابق اجرایی و مدیریتی بسیاری داشته اما در نهایت قابل انکار نیست که وی در زمینه سیاست خارجی تخصص ندارد و لذا می‌توان گفت بخش اعظمی از ساختار سیاست خارجی او را قاعدتاً وزیر خارجه و افرادی مانند محمدجواد ظریف شکل و قوام خواهد داد. ساختار سیاست خارجی این مجموعه تاثیرگذار نیز به احتمال بسیار زیاد در قالب همان ارزش‌ها، باورها و ایده‌هایی که قبلاً نمودهای آن در سیاست خارجی بروز و ظهور یافته حرکت خواهد کرد. با اتکاء به این مفروضات پژوهش حاضر با هدف شناسایی گفتمان حاکم بر سیاست خارجی ایران در دوره مسعود پزشکیان، براساس سخنان و گفته‌های او به ویژه در مناظره‌های انتخاباتی و بیانیه‌های پس از پیروزی، بدین سؤال می‌پردازد که: چشم‌انداز منظومه گفتمانی مسعود پزشکیان در سیاست خارجی را چگونه می‌توان صورت‌بندی کرد؟ چارچوب تئوریک مورد استفاده گفتمان لاکلا و موفه و روش مورد اتکای مقاله برای تبیین مساله نیز تحلیل محتوای کیفی جهت‌دار است. شروع پژوهش در این روش براساس مبانی چارچوب نظری

پروپوزیشن گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

شکل ۱. فرآیند تحولات گفتمانی در جوامع

منبع: (نویسندگان)

از میان عناصر گفتمان لاکلا و موفه پژوهش حاضر مولفه‌های زیر را مبنای تحلیل مساله خود قرار داده است:

الف. عاملان سیاسی: عاملان سیاسی به عنوان کنشگر فردی و اجتماعی نقش تعیین کننده‌ای در غلبه یک گفتمان بر گفتمان‌های رقیب دارند. این عاملان با دست زدن به کنش و عمل باعث منزلت هژمونیک گفتمان می‌شوند. بنابراین ظهور و غلبه گفتمان‌ها متأثر از نقش‌آفرینی عاملان سیاسی به عنوان کسانی است که رهبری نزاع سیاسی را بر عهده دارند (دهقانی فیروزآبادی و عطائی، ۱۳۹۴: ۲۶).

ب. طرد و برجسته‌سازی: این دو مفهوم به عنوان دو ضلع از «مربع ایدئولوژیک» ون دایک به معنای بیان و تأکید بر اطلاعات مثبت مربوط به «خود» و بیان و تأکید بر اطلاعات منفی مربوط به «دیگری» است (Van Dijk, 2003: 44). در نتیجه این امر خود برجسته و «دیگری» به حاشیه رانده می‌شود (نخعی زرنندی و دیگران، ۱۳۹۹: ۷).

ج. دال‌های گفتمان: لاکلا و موفه از دال مرکزی و شناور سخن می‌گویند. از دید آنها تثبیت معنا حول دال مرکزی باعث ظهور یک گفتمان می‌گردد (Laclau and Mouffe, 1985: 112).

پروپوزیشن گاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۲. ساخت‌یابی گفتمان پزشکیان

ایران در طول ۴۵ سال گذشته دو بار شاهد انتخاباتی زودهنگامی بوده است. ریاست‌جمهوری ناتمام ابوالحسن بنی‌صدر با برکناری او و دوره رجایی با به شهادت رسیدن او، زمینه دو انتخابات پیش از موعد در جمهوری اسلامی را به وجود آورد. جمهوری اسلامی ایران بار دیگر با سقوط هواپیمای حامل رئیس‌جمهور ابراهیم رئیسی و جان باختن ایشان در سال ۱۴۰۳ شاهد برگزاری انتخاباتی زودهنگام شد. از دوره پس از رجایی تا قبل از شهادت رئیسی، روسای‌جمهور ایران به ترتیب شامل علی خامنه‌ای، اکبر هاشمی رفسنجانی، محمد خاتمی، محمود احمدی‌نژاد و حسن روحانی هر کدام دو دوره متوالی سکان هدایت جمهوری اسلامی را به عهده داشتند. با به شهادت رسیدن رئیسی این سیر ۸ ساله بار دیگر متوقف شد و پس از قریب به سه سال ریاست‌جمهوری رئیسی، در انتخابات ۱۵ تیرماه ۱۴۰۳ مسعود پزشکیان به عنوان نهمین رئیس‌جمهور ایران انتخاب شد. پزشکیان در این انتخابات به عنوان تنها نامزد غیراصول‌گرای تأیید صلاحیت شده برجسته شد. او با شعار «برای ایران» در دور دوم انتخابات در رقابت با سعید جلیلی با کسب بیش از ۱۶ میلیون رأی مأمور به تشکیل دولت چهاردهم در ایران شد.

پزشکیان در روند رقابت انتخاباتی خود در دور اول و دوم توانست با دست گذاشتن بر عناصری متمایز از سایر رقبای گفتمان خود را به سطح هژمونیک برساند. به واقع نزدیکی مبانی گفتمانی رقبای پزشکیان به یکدیگر به غیر از مصطفی پورمحمدی، تلاش پزشکیان برای جا انداختن این گزاره که بخشی از مشکلات کنونی جامعه ایران محصول همین گفتمان رقباست و حرکت در مسیر مخالف و متضاد این گفتمان، سه ضلع قوام و ساخت‌یابی گفتمان پزشکیان در جامعه بود. این سه ضلع باعث شد گفتمان پزشکیان منطبق بر نظر لاکلا و موفه به «تصور اجتماعی» بدل گردد، یعنی یک فضای آرمانی خلق و فراگیر شود (کسرای و پوزش شیرازی، ۱۳۸۸: ۳۵۲). مبنای ایجاد این فضا را پزشکیان در سیاست خارجی و دور شدن از رویکرد سلف خود تعریف کرد، بدین معنا که او با تأکید بر تعامل، در مبارزات انتخاباتی خود قول داد دست دوستی به سوی همه دراز کند (Ozyakar, 2024).

پزشکیان با تأکید بر فرصت‌گرایی خلاقانه در سیاست خارجی، تأکید بر به متن آوردن حاشیه‌نشین‌ها، تأکید بر شنیدن صداهای نشنیده شده و حرکت در مسیر ساختار با اتکاء بر رویکرد انتقادی توانست گفتمان خود را به مرحله هژمونیک و گفتمان رقیب را به حاشیه ببرد. به واقع پزشکیان توانست با تعریف گفتمان خود به عنوان آنتی‌تز وضعیت و گفتمان حاکم، این گفتمان و رقبای انتخاباتی خود به عنوان ادامه‌دهندگان آن را دچار ساختارشکنی کرده و ثبات معنایی آن از بین ببرد و به این ترتیب عناصر و

پروپوزیشن گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

جدول ۱. ابعاد شکل دهنده به هویت گفتمان پزشکیان

سیاست خارجی	فرهنگ- اجتماع	اقتصاد	سیاست	عنصر محرکه
لیبرال ^۱	لیبرال ^۲	لیبرال ^۳	محافظه کار ^۴	تعامل فرصت‌گرا

۳. طرد و برجسته‌سازی در گفتمان پزشکیان

یکی از مهمترین عوامل به هژمونی رسیدن گفتمان‌ها طرد و برجسته‌سازی است. طی این فرآیند سوژه به نوعی نشان می‌دهد که چه چیزی است و چه چیزی نیست خود (یورگنسن و فیلیپس، ۱۳۸۹: ۸۳). مبتنی بر این امر پزشکیان از چند تاکتیک برای برجسته‌سازی خود و گفتمان‌شان در مقابل رقبا بهره گرفت. اولین مورد آن بود که علی‌رغم تاکید رقبا برای نشان دادن دولت پزشکیان به عنوان ادامه دولت روحانی، او در چند مورد خود را نه در مسیر دولت روحانی بلکه نزدیک‌تر به دولت خاتمی نشان داد. هدف پزشکیان از این تاکید بر پیوست با دولت خاتمی، برجسته‌سازی نقاط قوت این دولت برای سهم کردن آن در هژمونیک‌سازی گفتمان خود بود. از بارزترین موارد این تاکید پزشکیان می‌توان به این جمله او اشاره کرد که: «من در دولت آقای خاتمی بودم... وضع مردم هم خودشان بگویند خوب بود یا بد؟ بد بود رأی ندهند» (پزشکیان، ۱۴۰۳/ج).

از دیگر مواردی که پزشکیان تلاش کرد در راستای برجسته‌سازی نکات مثبت خود بر آنها تکیه خود، تاکید بر حرکت خود در راستای منویات نظام و رهبری بود. هدف پزشکیان از این اقدام جذب رأی میانه‌روهای جناح رقیب بود. در همین ارتباط او این پایبندی خود را چنین عنوان می‌دارد: «از روز اول وقتی که آمدم ثبت نام کردم گفتم که بنده آن چیزی که پیگیری خواهم کرد سیاست‌های کلی مقام معظم رهبری است» (پزشکیان، ۱۴۰۳/د).

یکی دیگر از روش‌های پزشکیان در راستای طرد و برجسته‌سازی استفاده از تاکتیک «همه علیه یکی» در مناظره‌های انتخاباتی بود. با استفاده از این تکنیک پزشکیان «مظلوم بودن» خود را برجسته کرد. در

۱. همزیستی مسالمت‌آمیز

۲. تساهل و مدارا

۳. اقتصاد بازار آزاد و عدم مداخله دولت به جز در بهداشت و آموزش و پرورش

۴. حمایت از سیستم ولایت فقیه

پروپوزیشن گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۴. عاملان سیاسی هژمونیک شدن گفتمان پزشکیان

همان‌طور که بیان شد عاملان سیاسی به عنوان کنشگرانی که در نزاع سیاسی نقش دارند باعث به هژمونی رسیدن یک گفتمان می‌شوند. در روند نزاع پزشکیان و رقبا این عاملان با مفهوم‌سازی «دال‌های خالی» یعنی تاکید بر امر غایب مورد انتظار جامعه و بازنمایی وضع مطلوب زمینه به هژمون رسیدن گفتمان پزشکیان را به وجود آوردند. مهم‌ترین این عاملان عبارتند از:

جدول ۲. عاملان سیاسی هژمون‌سازی گفتمان پزشکیان

عامل سیاسی	دال خالی بیان شده از سوی عامل	وضع مطلوب بیان شده از سوی عامل
مسعود پزشکیان	وحدت و تعامل داخلی و خارجی	تغییر و بهبود وضعیت
محمد جواد ظریف	تعامل	رفع تحریم‌ها
محمد جواد آذری جهرمی	آزادی اینترنت	رفع فیلترینگ و محدودیت‌ها
جریان اصلاحات	بهبود اوضاع	با به قدرت رسیدن پزشکیان

منبع: (نویسندگان)

۴-۱. مسعود پزشکیان

تفاوت‌های شخصیتی افراد اثرات مستقیم و غیرمستقیمی بر سیاست خارجی دارد (Kaarbo, 1997: 554). این متغیر به خصوص در ایران که سیاست خارجی آن همواره حالتی ویژه و شخصیت‌محور دارد بیشتر جلب توجه می‌کند (متقی و صفاری‌امان، ۱۳۹۵: ۹). از این منظر مسعود پزشکیان به عنوان اولین و مهمترین عنصر در هژمونیک شدن گفتمان خود نقش بی‌بدیلی داشت. او به عنوان پزشک و جراح قلب، کهنه سرباز جنگ تحمیلی، وزیر بهداشت و چندین دوره نمایندگی مجلس ویژگی‌هایی داشت که روند غالب شدن گفتمانش را تسهیل کرد. در این خصوص عباس عبدی از فعالان سیاسی ایران پیش از برگزاری انتخابات با اعتقاد قاطع به پیروزی پزشکیان، دلیل این اطمینان خود را ویژگی‌هایی از پزشکیان می‌دانست که در مقایسه با سایرین او را متمایز می‌کرد، ویژگی‌هایی که جامعه ایران به دنبال آن بود و در پزشکیان آنها را پیدا کرد. عبدی نقش فردی پزشکیان در غلبه گفتمان خود را چنین توصیف می‌کند

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۳-۴. جبهه اصلاحات

با وجود آن که پزشک‌یان در چندین مورد طی مناظره‌های انتخاباتی اعلام کرد که حزبی نیست، اما این جمله او که «برای پیاده کردن حق و عدالت باید اصلاحات صورت گیرد» (پزشک‌یان، ۱۴۰۳/ج)، هیچ شکی برای قرار دادن او در جرگه اصلاحات باقی نمی‌گذارد، ضمن آن که جبهه اصلاحات در بیانیه خود به مناسبت پیروزی پزشک‌یان، او را نامزد این جریان در انتخابات تعریف کرد. پزشک‌یان پیش از ثبت‌نام در انتخابات در کنار عباس آخوندی و اسحاق جهانگیری یکی از سه گزینه این جبهه بود که در نهایت از سوی شورای نگهبان تأیید شد. پس از تأیید، جریان اصلاحات در چارچوب فرآیند طرد و برجسته‌سازی و با این اتکاء به این گزاره که «شاید بهبود اوضاع با پیروزی پزشک‌یان امکان‌پذیر باشد، اما وخامت اوضاع با پیروزی جلیلی قطعی است» (Peterson, 2024)، با تمام قوا و ذیل یک مجموعه هماهنگ در مسیر پیروزی پزشک‌یان متحد شدند. به این ترتیب بی‌شک نمی‌توان منکر پیروزی پزشک‌یان بدون در نظر گرفتن نقش جبهه اصلاحات بود. در این خصوص محمود صادقی سیاستمدار اصلاح‌طلب، همراهی و تأثیر این جبهه در غلبه گفتمان پزشک‌یان را بهتر از هر کسی بازگو کرده است. او در این باره می‌گوید: «پزشک‌یان فاقد تشکیلات بود، اما تشکیلات گسترده احزاب اصلاح‌طلب در سراسر کشور به میدان آمدند و نقش مؤثری در پیروزی ایشان داشتند. نکته دیگر این که علی‌رغم این که پزشک‌یان اعلام هم کرده حزبی نیست، به هر حال مورد حمایت احزاب اصلاح‌طلب قرار گرفته و اساساً به مجمع عمومی جبهه اصلاحات آمده و تمایل خودش را اعلام کرده برای این که کاندیدای جبهه اصلاحات شود و پایبندی خودش را به آن میثاق اعلام کرده است. به اضافه این که ایشان در تبلیغات، مناظرات انتخاباتی و بیان مواضع هم کاملاً مواضع اصلاح‌طلبانه‌ای را ابراز کرده است» (صادقی، ۱۴۰۳).

۵. دال‌های سیاست خارجی گفتمان پزشک‌یان

بیش از هر چیزی ایجاد تمایز میان سیاست خارجی خود با رقبا به عنوان یک سیاست خارجی دارای اصول و اهداف مشترک از سوی آنها، به وسیله پزشک‌یان عامل مهمی در بر صدر نشستن گفتمان مورد ادعای او بود. پزشک‌یان در این خصوص وجه تمایز سیاست خارجی خود با رقبا را این‌گونه بیان می‌دارد: «من می‌خواهم الگویی از سیاست‌ورزی و اخلاق سیاسی معطوف به توافق‌سازی سرلوحه کار خود قرار دهم و شدت منازعات سیاسی و شکاف دولت و مردم را کم کنم» (پزشک‌یان، ۱۴۰۳/ی). این گراف پزشک‌یان از سیاست خارجی خود در بردارنده دال‌های مرکزی و شناور آن به شرح زیر بود:

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

او می‌توان به ترتیب تعامل با غرب روحانی، تعامل با همسایگان شهید رئیسی و تعامل با شرق احمدی نژاد دانست. این ترتیب و تقدم اولویت هر کدام از مناطق به بهترین شکل در سخنان و مواضع پزشکان مشهود است. در این ارتباط او سیاست خارجی را مهمترین وسیله برای بهبود و عادی‌سازی روابط با جهان [منظور دنیای غرب] می‌داند و سپس در گام بعدی ایجاد یک منطقه قوی و تحکیم برادری با کشورهای همسایه را هدف سیاست خارجی خود عنوان می‌دارد. خطوط ترسیمی «سیاست همسایگی» دولت چهاردهم را پزشکian بدین قرار شرح می‌دهد: «ما پیگیر تشکیل یک منطقه قوی خواهیم بود، نه مناسباتی که در آن یک کشور به تنهایی به دنبال استیلا و تسلط بر دیگران باشد. من قویاً اعتقاد دارم که کشورهای همسایه و برادر نباید منابع ارزشمند خود را در جهت رقابت‌های فرسایشی، مسابقه تسلیحاتی و محدودسازی بی‌مورد یکدیگر هدر دهند. به جای آن، هدف ما باید ایجاد محیطی باشد که در آن منابع همگان برای پیشرفت و توسعه منطقه، به نفع همه، اختصاص یابد» (Pezeshkian, 2024). تحلیل عناصر تاکید از سوی پزشکian در مقاله خود حاکی از گرایش او به رویکرد «منطقه‌گرایی نوین» در نگاه به همسایگان است. در این رویکرد، منطقه‌گرایی ابزاری سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و امنیتی بر پایه هویت منطقه‌ای، تجانس سیاسی، امنیت دسته‌جمعی و انسجام منطقه‌ای (رنجکش و لطیفان، ۱۳۹۵: ۲۷۴)، یعنی همان مولفه‌هایی است که پزشکian در مقاله خود به آنها اشاره دارد. به این ترتیب با توجه به اهمیت و تاکید ویژه بر ایجاد روابط با همسایگان و نیز جهان شرق، احتمالاً برخلاف تعامل روحانی، گفتمان پزشکian همه سیاست خارجی خود را به کنش غرب پیوند ندهد، به عبارتی می‌توان گفت تعامل با غرب از سوی پزشکian به لحاظ اولویت شبیه به دولت روحانی و از منظر محتوا بیشتر شبیه به دولت خاتمی خواهد بود. مدعای این فاصله‌گذاری با سیاستگذاری دولت روحانی و عدم پیوند همه سیاست خارجی با غرب و مباحث مرتبط با تحریم را پزشکian خود چنین بیان می‌دارد: «گام اصلی برای بهبود وضعیت معیشت شما و پیشرفت کشور، رفع تحریم‌ها و تغییر در روش تعامل با جهان است. من به سرعت در این زمینه اقدام خواهم کرد، اما منتظر آن نخواهم ماند» (پزشکian، ۱۴۰۳/ک). آن‌گونه که پزشکian در مناظره انتخاباتی خود اعلام کرد برای رسیدن به تعامل فرصت‌گرا تنها به یک ابزار تکیه نخواهد کرد. او این فقره را چنین توصیف می‌کند که: «من آمده‌ام تا با ترکیب قدرت نرم و سخت ترکیب دیپلماسی و میدان، ترکیب مذاکره و مقاومت و ترکیب همبستگی اجتماعی و قدرت دولت، مردم را از تنگنای تحریم‌ها برهانم» (پزشکian، ۱۴۰۳/ی). در یک جمع‌بندی می‌توان چنین برداشت کرد که پزشکian همانند روحانی با این اعتقاد که قدرت ساختاری نظام بین‌الملل به رهبری غرب طی چندین دهه تنوع‌گزینه‌های

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

الف. تنش‌زدایی

پزشکیان در گفتمان خود تلاش کرد تا هر مساله‌ای را به طور هم‌زمان در هر دو سطح داخل و خارج ببینند. در همین ارتباط وی لزوم تنش‌زدایی به عنوان یکی از دال‌های شناور گفتمان خود را در هر دو بُعد داخلی و نیز در ارتباط با دیگر بازیگران نظام بین‌الملل تصور می‌کند. پزشکیان در این خصوص چنین می‌گوید که: «مسئله خیلی روشن است ما هم با خودمان دعوا داریم هم با کسان دیگر که همسایه ما هستند... ما سهم‌مان را از بازار با گفتگو با گفتگویی که با همسایگان خواهیم داشت و با وحدت و از انسجامی که در داخل باید ایجاد کنیم باید حل کنیم» (پزشکیان، ۱۴۰۳/د). او در جایی دیگر لزوم تنش‌زدایی در سیاست خارجی را چنین بیان می‌دارد: «لاجرم باید با دنیا ارتباط‌مان را اصلاح کنیم هیچ کشوری در طول تاریخ امکان ندارد با بستن مرزهایش و اینکه خودش می‌خواهد کاری کند به رونق و رشد برسد» (پزشکیان، ۱۴۰۳/ی). تاکید پزشکیان بر این جمله که «منفعت ما این است که بتوانیم با دنیا گفتگو کنیم» حاکی از آن است که در دوره او جمهوری اسلامی در چارچوب توازن میان واقعیت‌ها و آرمان‌ها و برپایه هویتی متعادل، تعامل سازنده با جهان، تنش‌زدایی و سازگاری اهداف سیاست خارجی با محیط بین‌المللی را پیگیری خواهد کرد. تاکید بر تنش‌زدایی به معنای اتکای دولت پزشکیان بر ارجحیت دادن به دیپلماسی در روند حل و فصل اختلافات و چالش‌ها با طرف‌های مقابل در سیاست خارجی است. اما این بدان معنا نیست که پزشکیان دال شناور «مقاومت» را به طور کامل نادیده می‌گیرد. از این منظر فشارهای محیطی، تغییرات محیط منطقه‌ای، رویکرد کنشگران مقابل و عناصری از این دست می‌توان زمینه‌ساز تغییر قالب سیاست خارجی دیپلماسی‌مدارانه پزشکیان به سازش‌ناپذیری نسبی شود.

ب. همزمانی شرق-غرب‌گرایی

سیاست خارجی ایران با وجود تاکید بر توازن، در اغلب دوره‌ها همواره صرفاً یا در گرایش به شرق بوده یا تلاش برای پیوند و همراهی با غرب در دستور کار آن قرار داشته است. اما به نظر می‌رسد گفتمان پزشکیان قصد دارد به طور جدی و واقعی به ایجاد توازن میان این دو در سیاست خارجی خود اقدام نماید. این صحبت پزشکیان را می‌توان نمود اعتقاد او به توازن‌گرایی بین شرق و غرب دانست که می‌گوید: «هر کجا منفعت ما صدق بکند و مصلحت کشور ... می‌رویم با او صحبت کنیم» (پزشکیان، ۱۴۰۳/م). از سوی دیگر گفتمان پزشکیان ارتباط با شرق و غرب را لازم و ملزوم هم تصور کرده، به عبارت بهتر او لازمه ارتباط با شرق را مانع‌زدایی از روابط ایران با غرب می‌داند و این لزوم ارتباط دو

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

بر رویکرد ایران حاکم نماید. برجسته‌سازی فرصت‌گرایی در این راهبرد نمایانگر «عقلانیت» در سیاست خارجی مورد ادعای پزشک‌پژشکیان است که در آن منافع ملی راهبرد و چراغ راهنمای سیاست خارجی خواهد بود. مبتنی بر این عقلانیت، مذاکره، تصمیم‌گیری و سیاستگذاری در چارچوب منافع مشترک و رسیدن به اجماع در قالب آنها صورت می‌گیرد. می‌توان گفت تأکید پزشک‌پژشکیان در دوستی با همه کنشگران بجز اسرائیل، که مخالفت با آن نقطه اجماع در داخل ایران است و پزشک‌پژشکیان نیز در مسیر مبارزات انتخاباتی بر این موضع مخالفت تأکید داشت (Takeyh, 2024)، حاکی از حرکت و توافق بر مدار نقطه اشتراک در منافع است. لازمه رسیدن به این نوع توافق را نیز پزشک‌پژشکیان چنین ترسیم می‌کند که: «در معامله یک چیزی باید بگیری، یک چیزی بدهی، این که من نخواهم داد و خواهم گرفت، اصلاً یک چنین معامله‌ای شکل نخواهد گرفت» (پزشکیان، ۱۴۰۳/م).

د. عدالت‌طلبی

دال عدالت‌طلبی یکی از اساسی‌ترین دال‌هایی است که در اغلب دوره‌ها و دولت‌های حاکم بر سیاست خارجی در ایران دارای برجستگی بوده است. به واقع این دال از معدود عناصر مشترک و مورد توافق در همه ادوار سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بوده است. اما نکته قابل توجه آن است که این دال را هر دولت به تناسب گفتمان خود به نحوی خاص معنا می‌بخشید. این دال در دوره خاتمی نه در چارچوب تجدیدنظرطلبی و حرکت سلبی بلکه بر مبنای اقدامات ایجابی، کنش در نظام بین‌الملل را تعریف کرد. این دال اما در گفتمان احمدی نژاد «خود عدالت‌خواه» را در برابر «دگر سلطه‌گر» قرار داد و لذا یکی از مهمترین رسالت‌های ایران را اصلاح نظام حاکم بر جهان و مقابله با نظام سلطه تعریف کرد (رسولی ثانی‌آبادی، ۱۳۹۰: ۴۹). پس از این دوره، در گفتمان روحانی بر پایه اعتدال، عقلانیت و عمل‌گرایی (Sardabi, Biria and Azin, 2014: 95) دال عدالت‌طلبی نه مانند احمدی نژاد تجدیدنظرطلب حداکثری و نه مانند خاتمی تجدیدنظرطلب محدود بود، بلکه این دال در چارچوب شرایط و الزامات و نیز عدم اقدامات ساختارشکنانه تعریف شد. به همین منوال دال عدالت‌طلبی را باید قاعداً و قطعاً از شاخص‌های مورد اتکاء در گفتمان پزشک‌پژشکیان دانست. در این ارتباط او در مناظره‌های انتخاباتی خود شاخص اصلی را عدالت می‌نامد (پزشکیان، ۱۴۰۳/ج). در جای دیگر نیز بیان می‌دارد که حق و عدالت اصول مورد اعتقاد اوست (پزشکیان، ۱۴۰۳/د). به تناسب تغییر در تعریف عدالت‌طلبی در هر دوره، دوره پزشک‌پژشکیان نیز شاهد تعریف این دال از منظر گفتمانی خود خواهد بود. از همین‌رو علیرضا علوی تبار از فعالان سیاسی این دال را در گفتمان پزشک‌پژشکیان با پسوند دموکراتیک، «عدالت دموکراتیک» می‌نامد. او این

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مهمترین اصل در رویکرد او، دقیقاً حاوی این نکته سازه‌انگارانه است که پیام ارسالی از سوی دولت چهاردهم به دیگر دولت‌های پیمایی مبتنی بر تعریف هویت خود به عنوان بازیگری متعامل و دوست است. لذا چنانچه تفسیر این پیام و پاسخ ارسالی به آن در همین جهت باشد ایران دوران پزشکیان، بازیگری تعاملی خواهد بود، اما این تعامل تا جایی خواهد بود که حقوق حقه جمهوری اسلامی بر مبنای اصل احترام و برابری مورد توجه قرار گیرد. مفاهیم «پافشاری بر حقوق»، «عزت» و «نقش مستحق‌مان در منطقه و جهان»، در مقاله پزشکیان گویای همین تعامل و نگاه خاکستری به دیگر کنشگران تا وقتی است که از دریچه اعتماد، احترام و حفظ حقوق به ایران نگاه کند. به عبارت بهتر باید گفت سه وجه عزت، حکمت و مصلحت در سیاست خارجی مورد ادعای پزشکیان که به هویت دولت او قالبی ذیل مفهوم «تعامل فرصت‌گرا» می‌دهد با تأکید بر تعدیل و حذف تخاصم‌ها و برجسته کردن مذاکره و گفتگو، تلاش دارد نگرشی جدید در عرصه سیاست خارجی کشور مبتنی بر تنش‌زدایی در عرصه بین‌المللی، گسترش روابط با کلیه کشورها بر اساس احترام متقابل، ایجاد و تقویت سازوکارهای فرصت‌ساز منطقه‌ای، ظرفیت‌آفرینی میانجیگری در مخاصمات منطقه‌ای و همکاری حق‌طلبانه در جامعه جهانی ایجاد کند که برون‌داد آن نه صفر و صدی یا سیاه و سفید دیدن دیگران مقابل، بلکه خاکستری انگاشتن آنها در روابط دوجانبه است. بدین معنا تا وقتی عزت جمهوری اسلامی ایران از سوی دیگران مورد خدشه قرار نگیرد، مصلحت و حکمت سیاست خارجی پزشکیان در راستای برقراری تعامل با آنها قرار خواهد داشت. این نوع نگاه بدان معناست که پزشکیان سیاست خارجی خود را بر عنصر «درهای باز و نه بسته» قرار خواهد داد. این رویکرد از طریق فعال کردن پیغام‌های خاص در درون روایت کلی نظام جمهوری اسلامی ایران و غیرفعال کردن عامدانه سایر عناصر این روایت انجام می‌شود. در این تغییر با عنوان تغییر سیاست خارجی از طریق روایت‌ها، تصمیم‌گیرندگان با دستکاری عناصر خاصی از روایت اصلی بیان می‌کنند که چه چیزی چرا و باید تغییر کند، مثلاً در دولت پزشکیان عنصر سازش‌ناپذیری ما با جهان خارج تغییر می‌کند به این دلیل که او در روایت بیوگرافیک، دولت خود را به عنوان یک دولت خوب، متمدن یا صلح‌جو بازنمایی کرده است (رسولی‌ثانی آبادی، ۱۴۰۳: ۴۴).

نتیجه‌گیری

ریاست‌جمهوری ایران پس از دو بار برگزاری انتخابات زودهنگام و پیش از موعد، بار دیگر شاهد تکرار این اتفاق بود. پنجاه روز پس از به شهادت رسیدن ابراهیم رئیسی در اثر سانحه سقوط هواپیما این انتخابات میان شش کاندیدای تأیید صلاحیت شده برگزار شد که در نهایت در ۱۵ تیر ماه مسعود پزشکیان

پروپوزیشن گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

- ایمان، محمدتقی، نوشادی، محمودرضا (۱۳۹۰)، تحلیل محتوای کیفی، پژوهش، ۳(۲): ۴۴-۱۵.
- بلوکی، صالح (۱۳۹۷)، تبیین سیاست خارجی دولت اعتدال از منظر تحلیل گفتمان، پژوهش‌های سیاسی و بین‌المللی، ۹(۳۷): ۳۷-۵۸.
- بیک‌اوغلی، مهدی (۱۴۰۳)، مسعود پزشکیان و گفتمان عدالت دموکراتیک، روزنامه اعتماد، ۲۱(۵۸۱۱): ۱۲-۱.
- پزشکیان، مسعود (۱۴۰۳/الف)، بیانیه مسعود پزشکیان بعد از پیروزی در انتخابات، در: خبرگزاری مهر، دسترسی: <https://www.mehrnews.com/news/6159443/%D8%A8%DB%8C%D8%A7%D9%86%DB%8C%D9%87-%D9%85%D8%B3%D8%B9%D9%88%D8%AF>، (دستیابی ۲۸ تیر ۱۴۰۳).
- پزشکیان، مسعود (۱۴۰۳/ب)، متن کامل اولین مناظره انتخابات ریاست جمهوری ۱۴۰۳، در: خبرگزاری میزان، دسترسی: <https://www.mizanonline.ir/fa/news/4778552/%D9%85%D8%AA%D9%86-%DA%A9%D8%A7%D9%85%D9%84>، (دستیابی ۲۸ تیر ۱۴۰۳).
- پزشکیان، مسعود (۱۴۰۳/ج)، مشروح کامل دومین مناظره انتخابات ۱۴۰۳، در: خبرگزاری مشرق نیوز، دسترسی: <https://www.mashregnews.ir/news/1615719/%D8%A8%D8%B1-%D8%B0%D8%AE%DB%8C%D8%B1>، (دستیابی ۲۸ تیر ۱۴۰۳).
- پزشکیان، مسعود (۱۴۰۳/د)، متن کامل چهارمین مناظره انتخابات ریاست جمهوری ۱۴۰۳، در: خبرگزاری میزان، دسترسی: <https://www.mizanonline.ir/fa/news/4779799/%D9%85%D8%AA%D9%86-%DA%A9%D8%A7%D9%85%D9%84>، (دستیابی ۲۸ تیر ۱۴۰۳).
- پزشکیان، مسعود (۱۴۰۳/ک)، متن کامل دومین مناظره دوره دم انتخابات ریاست جمهوری ۱۴۰۳، در: خبرگزاری میزان، دسترسی: <https://www.mizanonline.ir/fa/news/4781347/%D9%85%D8%AA%D9%86-%DA%A9%D8%A7%D9%85%D9%84>، (دستیابی ۲۸ تیر ۱۴۰۳).
- پزشکیان، مسعود (۱۴۰۳/م)، متن کامل اولین مناظره دور دوم انتخابات ریاست جمهوری ۱۴۰۳، در: خبرگزاری میزان، دسترسی: <https://www.mizanonline.ir/fa/news/4781142/%D9%85%D8%AA%D9%86-%DA%A9%D8%A7%D9%85%D9%84>، (دستیابی ۲۸ تیر ۱۴۰۳).
- پزشکیان، مسعود (۱۴۰۳/ی)، متن کامل آخرین مناظره انتخابات ریاست جمهوری ۱۴۰۳، در: خبرگزاری میزان، دسترسی: <https://www.mizanonline.ir/fa/news/4780094/%D9%85%D8%AA%D9%86-%DA%A9%D8%A7%D9%85%D9%84>، (دستیابی ۲۸ تیر ۱۴۰۳).
- توحیدی، زهرا، شریعتی‌نیا، محسن (۱۳۹۲)، ایران و قدرت ساختاری غرب، فصلنامه روابط خارجی، ۵(۳): ۱۵۰-۱۲۵.
- حجازی، سیدنصراله، بهرامی، وحید (۱۳۹۸)، کاربست روش تحلیل گفتمان لاکلا و موف در رشته علوم سیاسی، روش‌شناسی علوم انسانی، ۲۵ (۹۹): ۱۸-۱.
- حسینی‌زاده، سیدمحمدعلی (۱۳۸۳)، نظریه گفتمان و تحلیل سیاسی، علوم سیاسی، ۷(۲۸): ۲۱۲-۱۸۱.
- دهقانی فیروزآبادی، تحلیل گفتمانی سیاست هسته‌ای دولت احمدی نژاد؛ از هژمونی تا افول، سیدجلال، عطائی، مهدی (۱۳۹۴)، پژوهش‌نامه ایرانی سیاست بین‌الملل، ۴(۱): ۵۸-۲۲.

پروپوزیشن گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

<https://www.nytimes.com/2024/07/16/world/middleeast/iran-new-president-pezeschkian.html>, (access 18 July 2024).

- Jorgensen, Marianne, Phillips, Louise (2002), *Discourse Analysis as Theory and Method*, London: Sage Publications.
- Kaarbo, Juliet (1997), Prime Minister Leadership Styles in Foreign Policy Decision-Making: A Framework for Research, *Political Psychology*, 18(3): 553-581.
- Laclau, Ernesto (1990); *New Reflections on the Revolutions of Our Time*, London: Verso.
- Laclau, Ernesto, Mouffe, Chantal (1985), *Hegemony and Socialist Strategy: Toward a Radical Democratic Politics*, London: Verso.
- Ozyakar, Ahmet Furkan (2024), Can Masoud Pezeshkian transform Iran's domestic and foreign policy?, in: TRTWorld, available: <https://www.trtworld.com/opinion/can-masoud-pezeschkian-transform-irans-domestic-and-foreign-policy-18181855>, (access 18 July 2024).
- Peterson, Scott (2024), How a reformist connected with Iranians and inspired enough to vote, at: The Christian Science Monitor, available: <https://www.csmonitor.com/World/Middle-East/2024/0708/iran-election-turnout-reformist-president>, (access 18 July 2024).
- Pezeshkian, Masoud (2024), My message to the new world, at: Tehran Times, available: <https://www.tehrantimes.com/news/501077/My-message-to-the-new-world>, (access 18 July 2024).
- Saraswat, Deepika (2024), Pezeshkian's Victory and Return to a 'Balanced' Foreign Policy, in: The Manohar Parrikar Institute for Defence Studies and Analyses (IDSA), available: <https://www.idsa.in/issuebrief/pezeschkians-victory-dsaraswat-120724>, (access 18 July 2024).
- Sardabi, Narges, Biria, Reza and Azin, Nooshin (2014), Rouhani's UN Speech: A Change in Ideology or Strategy, *International Journal of Language Learning and Applied Linguistics World (IJLLALW)*, 7(3): 84-97.
- Takeyh, Ray (2024), What Could Change Under Iran's New 'Reformist' President?, in: Council on Foreign Relations, available: <https://www.cfr.org/expert-brief/what-could-change-under-irans-new-reformist-president>, (access 18 July 2024).
- Van Dijk, Teun. (2003). *Ideology and Discourse; A Multidisciplinary Introduction*, Barcelona: Pompeu Fabra University.
- Wendt, Alexander(1999), *Social Theory of International Politics*, Cambridge: Cambridge University Press.